

Anders Ekeland og Sjur Kasa

VENSTRESIDA OG KLIMAPOLITIKKEN

Innledning om klimaproblemet

«Elleve av de siste tolv årene er mellom de varmeste siden man begynte å måle den globale overflatetemperaturen», skriver klimaekspertene i FN's klimapanel (IPCC) i sin sammendragsrapport fra 2007. Der er blant vitenskapsfolk ikke lenger noen tvil om at vi står overfor en i all hovedsak menneskeskapt global oppvarming. Det er fortsatt stor usikkerhet om tempoet i prosessen, men dessverre tyder de siste målingene på at oppvarmingen skjer raskere enn selv de mest ekstreme scenariene til Klimapanelet.¹

I tittelen har vi brukt uttrykket klimapolitikk, dette fordi det ville bli for omfattende å ta for seg den brede miljøpolitikken, dvs. alt fra helse- og miljøskadelig produksjon, forurensing (sur nedbør, NOx, PCB, radioaktivt avfall, nedbygging av natur (vannkraft, bilisme, hytte og boligbygging). Alle disse problemene er med oss fortsatt, men de blir i økende grad preget av og blir underordnet spørsmålet om global oppvarming. For venstresida reiser global oppvarming de samme gamle dilemmaene: jobber mot miljø, vekst mot miljø – bare i n'te potens. Vi skal ikke bare legge ned eller rense en forurensende fabrikk eller industri, vi skal skifte energibase for *hele* samfunnet. Det innebærer omstillinger i en helt annen størrelsesorden.

FN's klimapanel IPCC kom i 2007 med sin dystreste rapport til nå. Mange prosesser ser ut til å gå enda raskere enn klimapanelet tenkte seg. I september hadde *The Guardian* en artikkel om at forskere nå mener å kunne påvise at ismeltingen i Arktis vil kunne føre til mye større havnivåøkning enn hva klimapanelet tenkte seg.² Samtidig ble det meldt om mye høyere metanlekkasjer fra kontinentalsokkelen utenfor Sibir som følge av varmere hav.³ Hvis dette fortsetter kan vi raskt komme inn i et «run-away» scenario – hvis vi ikke er der allerede! Den 17. desember 2008 hadde danske *Information* en artikkel om at «Arktis er over smertetærsklen» fordi «Temperaturen vil ikke falde, selv om det er vinter lengst mod nord. Det er et tegn på, at de arktiske systemer nu er inde i den selvforstærkende oppvarmningsproce, der måske ikke kan bremses, siger klimaforskere». En av dem David Barber uttaler: «Det bekymrer mig, at FN's Klimapanel baserer sine forudsigelser på modellresultater, der forudser isfri sommer i Arktis i 2100. Observationerne siger, at vi vil blive isfri i 2015 – det må formidles klart og effektivt til verdens beslutningstagere.»⁴

Hovedproblemet er økologisk sammenbrudd

De umiddelbare virkningene av global oppvarming er:

- mer ekstremvær – hetebølger, langvarig tørke, voldsomme regnskyll og oversvømmelser
- reduserte isbreer – som gir store, tett befolkede områder problemer med vannforsyningen
- havet stiger – som allerede har gjort noen sårbare øyer ubeboelige.⁵

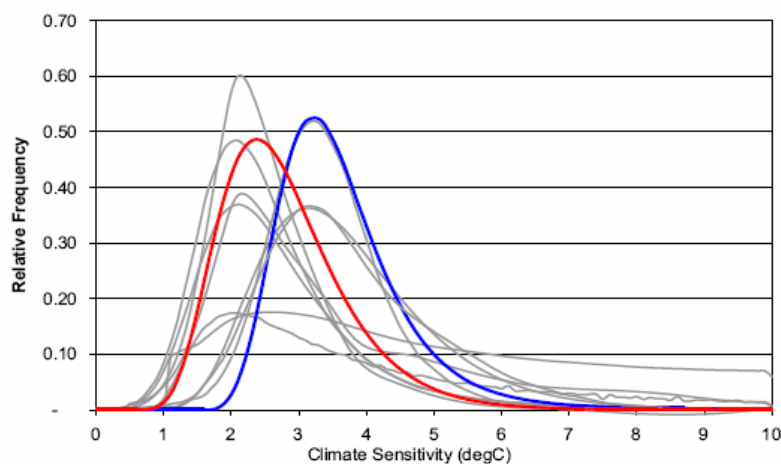
Dette er konsekvenser av at det rett og slett er mer energi i klimasystemet som et resultat av oppvarmingen. Det at havnivået stiger vil få store konsekvenser for millioner av mennesker, men selv om det høres vilt ut så kunne en tenke seg å flytte befolkningen i Bangladesh, i Nederland, New York og London. Bygge kanalbyer som Venezia. Vi kunne bygge hus som tåler en skikkelig orkan. Dette er på sett og vis lineære, beregnbare kostnader. Havnivået stiger ikke brått målt med en menneskelig tidsskala. Etter vår mening har det vært for lite fokus på muligheten for sammenbrudd i viktige næringskjeder. Sel og isbjørn trenger is, men det er konsekvensene for «grunnfjellet i næringskjeden» som plankton som virkelig er alvorlig. Forskere anslår at velferden til 500 millioner mennesker er nært knyttet til korallrevenes biologiske mangfold.⁶ Ingen vet heller med sikkerhet at næringskjedene på land vil holde seg noenlunde stabile med mer ekstremvær. Vi vet lite om utviklingen av plante- og dyresykdommer når været blir varmere.

Asymmetrisk vitenskapelig usikkerhet

Selv Det internasjonale energibyrået, IEA, som neppe kan mistenkes for å overdrive problemets omfang skriver nå i sammendraget til sin årlige rapport *World Energy Outlook* at hvis den nåværende utviklingen fortsetter, så kan vi få en temperaturøkning på 6 grader. Men vi må ikke glemme at slike anslag er den *mest sannsynlige verdien*, dvs. et statistisk estimat. Saken er at slik dette beregnes er det mindre sjanse for at det går bedre – og *større sjanse* for at det går verre. Den såkalte «klimafølsomheten» er et mål på den gjennomsnittlige økning i jordens overflatetemperatur for en gitt konsentrasjon av klimagasser i atmosfæren *hvis økningen stanset på det nivået* etter at alle fysiske prosesser som blir påvirket av det har «kommet til ro», dvs. nådd likevekt. Poenget er som figur 1 viser at klimafølsomheten er asymmetrisk.

Vi ser av figur 1 at kurvene er brattere mot venstre enn mot høyre – og halene er mye lenger her. Noen anslag, har null sannsynlighet for en temperaturstigning under 1-2 grader, men langt fra null sannsynlighet for temperaturer opp mot 5-6-7-8 grader. Et anslag er at det er snau 10% sannsynlighet for temperaturstigninger på ti grader eller mer! Det vil si mye større sjanse for at det går virkelig galt enn at det går bra. Det er millioner av år siden temperaturen var 3 grader høyere – og da var vannstanden 25 meter høyere.⁷

Figur 1: Asymmetrisk klimafølsomhet⁸

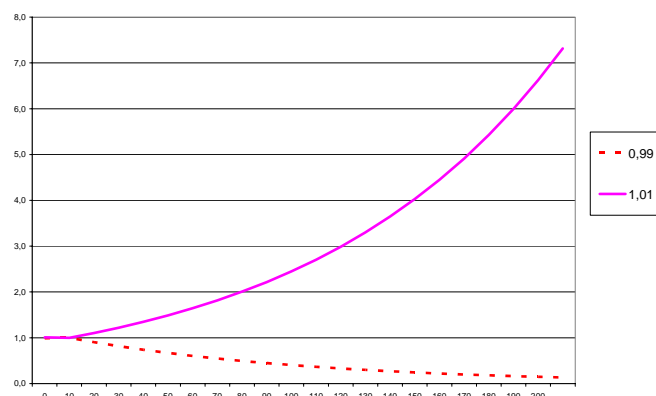

Å måle mye og nøyaktig er ikke nok – om selvforsterkende prosesser

Det er en utbredt – og forståelig oppfatning – at hvis vi nå måler mye og nøye – så vil vi kunne forutse klimaet i de nærmeste tiårene. Men etter vår oppfatning er dette en holdning som ikke tar inn over seg det vitenskapen vet om selvforsterkende prosesser («feed-back»). For alle systemer som har selvforsterkende prosesser, og/eller hvor det er terskelverdier – en grads oppvarming vår vann til å bli damp ved 99 grader. Værvarsling kjemper med slike ikke-lineære prosesser, som vindsystemer, skydannelse osv. Selv om vi nå måler mye mer enn før, selv om vi har fått datamaskiner som er uendelig mye kraftigere – så har muligheten til å spå været ikke økt tilsvarende. La oss illustrere dette med et lite regneeksempel. Tar man 1,01 opphøyd i 100 – så går det «i taket», mens 0,99 opphøyd i hundre går «mot gulvet» (0). I dagliglivet så regner vi med at hvis vi har en kjent prosess som gjør at vi kommer fra en tilstand A fører oss til en tilstand B, så vil vi hvis vi starter i en tilstand A' som er veldig nær A, havne i B' som er veldig nær B. MEN det gjelder ikke for selvforsterkende prosesser. Hvis A er 0,99 og A' er 1,01, og prosessen selvforsterkende, dvs. opphøyd i en økende potens, så vil de to slutttilstandene ligge lenger og lenger fra hverandre ettersom tida går (jf. figur 2). I mange praktiske sammenhenger er det umulig å måle så nøyaktig at vi kan skille 1,01 fra 0,99. Kombinasjonen av flere slike ulineære prosesser gjør forløpet kaotisk, dvs. vanskelig forutsigbart innen for veldig vide rammer.

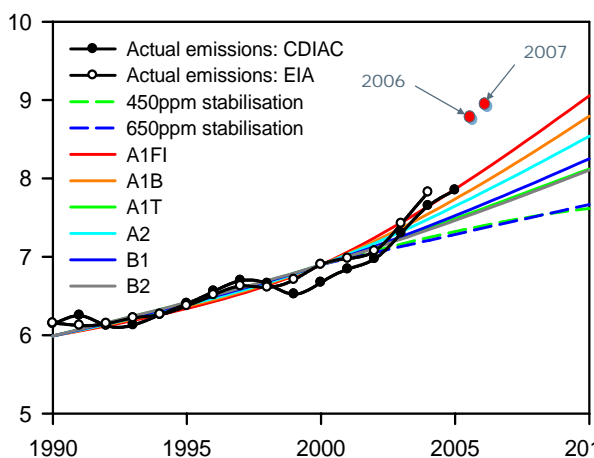
Det er derfor meteorologer – og økonomer – er så dårlige til å spå om framtida. Forskjellen på meteorologer og nyklassiske *likevekts*økonomer er at meteorologer innser problemet – og bruker dynamisk, «kaotisk» matematikk. Likevektsøkonomene fornektet problemet og bruker statistisk/lineær matematikk.

Figur 2: Illustrasjon av ikke-lineære prosesser

Et annet problem med å måle hvor fort det går før det er for sent er at de selvforsterkende prosessene går langsomt i begynnelsen og så skyter fart. En «rask» og en «langsom» utvikling (kurve) vil derfor være vanskelig å skille fra hverandre *i starten*. Derfor er det spesielt urovekkende at de ferskeste målingene av CO₂-konsentrasjonen i atmosfæren ligger høyere enn alle Klimapanelets ulike scenarier. Det er enda et tegn på at en drastisk føre-var politikk er tvingende nødvendig nå (figur 3).

Figur 3: Ferske målinger i forhold til Klimapanelets scenarier⁹

På grunn av det grunnleggende ikke-lineære, komplekse ved de klimatiske og økologiske prosessene så kan vi ikke vente på «helt sikker kunnskap». Vi må handle ut i fra det vi vet uten noen gang i overskuelig framtid å ha noe 100% bevis hvor «katastrofalt» det ville – eller ikke ville blitt.

Det eneste som er helt sikkert er at når menneskeskapt global oppvarming er vitenskapelig bevist hinsides enhver tvil, så er det for lengst for seint. Klimasystemet er et tregt system, men når impulsene i retning av endring er tilstrekkelig sterke, kan en tilbakevending til et mer stabilt klima bli umulig. Det er historisk sett noe helt nytt at vi må gjøre store sosio-tekniske omlegginger uten at krisen er et faktum.

Det kan i perioder for eksempel i Norge bli kaldere – selv uten at Golfstrømmen snur! Global oppvarming kan – eller rettere sagt må – være menneskehetens første skritt ut av sin forhistorie, dvs. den delen av historien hvor menneskene mer var offer for sine egne handlinger, enn skaper av sin egen historie. Det vil se en forhistorie hvor de ikke planlagte konsekvensene av våre individuelle og kollektive valg – som diktaturene, krigene og folkemordene preger historien og til en periode hvor vi sjøl skaper vår framtid på en så rasjonell måte som mulig. Det vil si hvor vi lærer av erfaringer, hvor vi er føre var og ikke bare lærer bittert av menneskelig tragedier som kunne ha vært unngått.

Om ikke endetiden er nær så er *endepunktet* klart

Et annet moment som er viktig, men sjelden framme i debatten er at perioden hvor energibasen er fossilt brensel er historisk sett veldig begrenset. Når de er brukt opp – og det er maksimalt snakk om et par hundre år – så må samfunnet baseres på fornybar energi – enten det er sosialisme eller kapitalisme. Hadde det ikke vært for drivhuseffekten kunne vi rolig og akademisk ha diskutert hva som ville vært et «optimalt» tempo for forbruket av våre fossile reserver. Nå må vi gå direkte til solenergiamfunnet – med minimal bruk av fossile brensel – og omfattende skogreising for å binde noe av den CO₂-en som allerede er sluppet ut i atmosfæren. Men det er politisk viktig å si til FrPs velgere – at til solenergiamfunnet må vi uansett – så like gjerne først som sist. Om vitenskapen skulle ta helt feil – så har vi bare spart fossilt brensel til mer rasjonell bruk for framtidige generasjoner. Den nåværende økonomiske krisa gjør egentlig argumentene enda sterkere for rød-grønne politikere: Vi har en gyllen sjanse til å forebygge arbeidsledighet ved å føre en «grønn» motkonjunkturpolitikk som kan gjøre framtidige oppturer mye mindre utslippsintensive.

Femten tapte år

De politisk viktige vitenskapelige fakta har vært kjent lenge. Jean Baptiste Fourier framsatte teorien i 1827. Den første som beregnet effekten av menneskelige karbondioksidutslipp på klodens temperaturøkning, var briten G .S. Callendar i 1938. Det finnes en ubrutt serie med CO₂ målinger på Hawaii fra 1958.¹⁰ Kunnskapen om drivhuseffekten kom på den politiske dagsorden med Brundtland-rapporten i 1987. Klimapanelets første rapport

kom i 1990. Så fulgte Verdenskonferansen i Rio i 1992, som la grunnlaget for Kyoto-avtalen i 1997. Årene 2008-2012 er de årene hvor landene – de som har forpliktet seg – skal oppfylle sine reduksjonsmålsettinger.

Når det nå viser seg at «utviklingen går fortere enn antatt» – så kan ikke det komme som noen stor overraskelse – for man *ønsket* ikke å anta at det kunne gå fort. For da måtte elitene ha hevet prisen på fossilt brensel dramatisk, men det ville ført til et krav fra «folk» om en mer rettferdig fordeling av «regningen». Et krav om mer økonomisk fornuft og planlegging – noe som er *helt* uforenlig med dagens elitestyrte, nyliberale versjon av kapitalismen, og mest sannsynlig med kapitalismen som sådan.

Men også for venstresiden har det vært femten tapte år fordi man på den systemkritiske venstresida fortsatt ikke har klart – eller turt – å si at prisen på fossilt brensel må dramatisk opp og startet arbeidet med utformingen av en radikal omfordelingspolitikk med det som utgangspunkt. Kampen for rettferdig fordeling, ikke minst gjennom velferdsstaten, har ført arbeidsfolk opp av fattigdommen og inn i det ubestridelige framskrittet for menneskeheten som det moderne, industrielle samfunnet innebærer. Denne prosessen vil vi kalle arbeiderbevegelsens første fase. Et viktig prinsipp i denne fase har vært motstanden mot alt som rammet «sosial skeivt», ikke minst avgifter, skolepenger, indirekte skatter osv. Derfor strider det mot ryggmargsrefleksene fra denne perioden å aktivt foreslå økte energipriser – enda alle i sitt stille sinn vet at det må til for å få redusere utslippene, få i gang utvikling av ny grønn teknologi.

Global oppvarming og arbeiderbevegelsens andre fase

Marx viste at den kapitalistiske konkurransen fører til en kontinuerlig utvikling av produktivkreftene. Dette fordi den viktigste formen for konkurranse er å produsere et nytt produkt – hvor forholdet mellom pris og ytelse er bedre. Dermed blir innovasjon lik konkurranse, lik teknologisk endring. Slik blir ikke kapitalismen noen hinder for produktivkreftenes utvikling slik føydalismen og den byråkratiske kommandoøkonomien i sin tid ble – og som førte til deres sammenbrudd. Kapitalismen har sine sykler og en innebygd tendens til skeivfordeling av inntekt og formue, men den sparer arbeid(stid), den lager en evig strøm av nye produkter – den er «vid nok for» de fleste teknologier.¹¹ Det er lett nå å se – hundre og seksti år etter *Det kommunistiske manifest* – at det ikke blir sult og fattigdom som fører til kapitalismens undergang. Kina og India gjør inntrykk på andre u-land ved å vise at store land i sør kan komme inn i en tosifret vekstbane – selv under det nåværende kapitalistiske systemet. Det grunnleggende problemet er at arbeiderbevegelsens første fase, som arbeidsfolks kamp mot krise fattigdom og nød ikke kan være det som fører til systemoverskridelse. Til tross for den siste globaliseringsperiodens tendenser til ny inntektspolarisering: Gevinstene fra produktivkreftenes utvikling har

ikke blitt så skeivfordelt som Marx tenkte seg. Ikke minst ved at kapitalismen klarte overgangen i trettiårene fra elitekonsum til massekonsum og masseproduksjon av varer som bil, hus, kjøleskap, fryser og radio og fjernsyn. Den beste vei ut av dagens finanskriser – for eksempel for amerikansk bilindustri – ville være å lage en fornuftig bil og sette de fattige i verden i stand til å kjøpe den ved å kjøpe produktene deres til en fornuftig pris gjennom gjeldssletting og økning av prisen på eksportvarene fra fattige land. Så kunne vekstdynamikken prege kapitalismen i enda noen tiår. Men det krever en i elitenes øyne revolusjonær omlegging av tenkning, politikk og handling.

Profittjaget, markedets anarki og kortsiktighet, mangelen på politiske styring på globalt nivå gjør det nærliggende å karakterisere kapitalismen som et «run-away-train» – et system som løper løpsk – og som på den måten truer menneskets livsmiljø. Den evige akkumulasjonstvingen – hvor det mest systemødeleggende er å konsumere mindre. Vi ser det klart i forhold til den anbefalte responsen på den globale finanskrisen: «Shop så det svir» er det beste virkemiddelet mot krisen innafor systemets egenlogikk. Dermed blir det ikke i det lange løp for lite vekst, eller for skeivt fordelt vekst, men uhemmet, miljøskadelig vekst som blir den mest avgjørende systemfeilen ved kapitalismen, og som dermed blir det fundamentale argumentet for å være sosialist.

Fra Soria Moria til klimaforliket – på stedet hvil i miljøpolitikken

Når en skal vurdere norsk miljøpolitikk generelt og den rød-grønne regjeringens klimapolitikk må en ha den vitenskapelige usikkerheten – nødvendigheten av en meget streng føre var strategi – i bunnen. Miljøbevisstheten er økende, ikke minst er global oppvarming et tema blant folk. Men utslippene bare øker i Norge. Energisparing er det smått med. Soria Moria erklæringen reflekterer denne spenningen mellom ord og handling – et varig trekk ved norsk klimapolitikk. Målsettingen er det ikke noe i veien med:

«Norge skal bli et foregangsland i miljøpolitikken. For at framtidens generasjoner skal ha tilgang til et godt miljø og ren natur, må hensynet til miljø være gjennomgripende i alt vi foretar oss. Norge skal bygge sin miljøpolitikk på prinsippet om bærekraftig utvikling, som rommer et krav om solidaritet med kommende generasjoner nasjonalt og internasjonalt. Dette innebærer vern av livsnødvendige miljøressurser, og en forsvarlig forvaltning av naturressursene.» (Soria Moria- erklæringen, s. 51)

Problemet er sjølsagt at Ap aldri har vært noe foregangsparti når det gjelder miljø – og spesielt ikke global oppvarming. Bondevik gikk på gasskraft – Stoltenberg kom. Dette reflekteres da også i Soria Moria erklæringen – for om olje og gassvirksomheten skriver man:

«Vi vil opprettholde verdiskapingen, sysselsettingen og kompetansen i petroleumsnæringen på et høyt nivå. Det må være lønnsomt å øke

utvinningsgraden i eksisterende felt. En prioritet i petroleumsvirksomheten skal være å få mest mulig petroleum ut av hvert felt.» (s. 60)

Regjeringen har ingen planer – ikke engang i ord – om å fase ut oljevirkomheten. Det blir ikke petroleumsfri sone av Lofoten med tilhørende herligheter – bare ut perioden. Løsningen på dilemmaene er at vi skal – med en ganske fleksibel tidshorisont – fange og lagre CO₂ fra disse aktivitetene.

Problemet er ikke bare at det er lang avstand fra ord til handling, men at prioriteringene er klare – olje og gass først, deretter miljø. Man leter for-gjeves etter ord som bensinpris og elektriske biler. Strømprisen er nevnt – men ingen ting om at den må heves for å sette fart i energisparingen.

Bondeviks avgang i 2000 viste klart at AP lå til høyre for Venstre, SP og KrF i miljøpolitikken. Det var derfor klart at Ap kunne presses fra «venstre». Våren 2007 ble det derfor inngått et klimaforlik, mellom regjeringen og opposisjonen, dvs. Høyre, KrF og Venstre. SVs ledelse hadde jobbet for dette lenge.¹² Dette forliket gjorde klimapolitikken noe mer ambisiøs, spesielt på spørsmål om hvor store kutte Norge skulle ta selv – og i hvilken grad en kunne kjøpe kvoter, dvs. kjøpe seg fri fra forpliktelsene. De sentrale punktene i klimaforliket er:

- Norge skal overoppfylle forpliktelsen i Kyoto-protokollen med 10 prosentpoeng i 2012, dvs. at utslippene skal ligge 10 prosentpoeng lavere enn 1990-nivået. Norge skal i 2030 kutte CO₂ utslippene med 30 prosent i forhold til 1990.
- Norge skal være karbonnøytral i 2030, gitt en global og ambisiøs klima-avtale.¹³
- Det skal settes av 3 milliarder til bevaring av regnskog hvert år.
- Økt støtte til forskning på «ny» fornybar energi, CO₂-fangst og -lagring.

Hvis vi sammenligner dette med for eksempel EUs målsettinger så ser vi at de ligger på samme nivå. EU skal redusere utslippene med 30% – gitt en god global klimaavtale – 20% hvis ikke. Hvis en skal tro *Teknisk Ukeblad*, vil Obama kutte USAs utslipp med 80 prosent i 2050. Man kan trygt fastslå at klimaforliket ikke gjorde Norge til noe foregangsland, snarere tvert imot, det brakte – endelig – Norge på linje med EU. Og ligger vi an til å klare det? Nei, selvsagt ikke: Statistisk Sentralbyrå kan berette at i 2007 lå utslippene 11 prosent over 1990-utslippet. Vi slipper altså ut 10 prosent mer enn det som er kravet i 2008-2012.

Problemet er ikke *bare* at det er stor avstand fra ord til handling, men at det er noen viktige ord, noen enkle setninger som fullstendig mangler. Det er ingenting om utfasing av olje- og gassvirksomheten, tvert i mot. Ingenting om heving av energiprisene, spesielt på fossilt drivstoff. I forbindelse med klimaforliket ble avgiftene satt opp henholdsvis 5 og 10 øre på bensin og diesel. Det kan i beste fall ansees som en form for tragisk ironi. Det er ikke engang kroner det er snakk om – det er øre!

Et annet viktig problem med de mer ambisiøse målsettingene om 80% kutt er at de ligger langt fram i tid. Ingen av dagens politikere vil bli stilt til ansvar for disse løftene og framtidens politikere kan derfor lett løpe fra dem. Men viktigere enn det er at de overhodet ikke svarer på imperativet om at vi må starte overgangen til det fossilfrie samfunnet nå – der første skritt må være en drastisk og planmessig heving av energiprisene i årene som kommer. Bare det setter i gang den sparing, effektivisering og reduksjon av bruken av fossil energi som vi trenger. Hvis prisen på fossil energi øker, trenger ikke ny fornybar energi direkte prissubsidier, den blir lønnsom. Det blir lønnsomt med bedre hus, varmepumper osv. Men regjeringen går ikke inn for en slik prishevingsstrategi, strategien er å kjøpe seg fri ved å benytte ulike kvoteordninger.

Kjøpe seg fri?

Helt siden Brundtland-kommisjonen satte global oppvarming på den politiske dagsorden har elitesnes svar vært å bruke utslippskvotehandel til å kjøpe seg fri. Dette har vært særlig utpreget i Norge, som *har høye* kostnader med å kutte utslippene. Et høyt innslag av vannkraft i energiforsyningen i kombinasjon med høy avhengighet av eksport av fossile brensler ligger bak disse kostnadene. Journalistene Frode Frøyland og Gøran Skaalmo viser i en artikkel i *Dagens Næringsliv* lørdag 14. mars 2009 under tittelen «Drivhus-effekten» med all mulig tydelighet i hvilken grad dette kostnadsproblemet har motivert Norge – og Stoltenberg i særdeleshet – til å bli pådrivere for å få til internasjonale kvoteløsninger. Internasjonal kvotehandel har blitt det «colombi egg» som kombinerer hensyn til hjemlige kostnader med våre interesser som eksportør av fossile brensler. Men disse kostnadene er selvsagt ikke bare «objektive» restriksjoner for norsk klimapolitikk. Norges strategi som har vært blindt fokusert på maksimalt oljeutvinningstempo og finansialisering av oljeformue – en strategi som under det doble presset av oljeprisstigning og finanskriser nå ser ut til å bli en fiasko – er et politisk valg som har gjort kostnadsproblemene mer akutte.

Men Norges omfavning av handel med utslippskvoter har ikke bare med kostnader å gjøre, men også ideologi forkledd som vitenskap. La oss se litt nærmere på kvotedebatten. Diskusjonen om kvotehandel er for det første en diskusjon av den økonomiske teorien som ligger til grunn – nyklassisk teori, dvs. *statisk* generell likevektsteori. Denne teorien er uvitenskapelig – fordi bare en spesiell type *statiske* modeller kan gi de *politiske* resultater som de økonomiske elitene ønsker å få ut av «modellen». Det er de velkjente nyklassiske, nyliberale postulatene om at markedet gir den beste bruk av ressursene, at stat, skatt, fagforeninger skaper «vridninger» og dermed «effektivitetstap». Stilt overfor et valg mellom vitenskapelighet, realisme, mulighet for empirisk verifikasjon – og ideologisk nytte – så valgte de

samfunnsmessige elitene ideologisk nytte. De kunne ha valgt *dynamiske* teoretikere Schumpeter og Keynes, men da kan man ikke lenger bevise matematisk at frie markeder gir den beste løsningen.

Men fortsatt er det veldig mange – også på venstresida – som mer eller mindre ubevisst ser på fullkommen konkurranse (statisk generell likevekt) som en «first best» løsning. Det er riktignok et uoppnåelig mål, men som et mål som det er viktig å komme nærmest mulig – ved å deregulere mest mulig, ved å åpne for konkurranse slik at en kan å kjempe mot «monopoler» og «markedsrett». Man har ikke skjønt at den dynamiske konkurransens grunnlov er at konkurranse skaper monopol! Vår påstand er at en slik perfekt tilstand hvor det ikke er teknologisk endring – er det samme som *perfekt stagnasjon*. Det er det siste vi trenger – vi trenger rask teknologisk endring, vi trenger fundamental omfordeling av inntekt – mellom Nord og Sør – og mellom rik og fattig både i Nord og Sør. Vi trenger en dynamisk ulikevekt i økonomien i årtier framover. Derfor må en i utgangspunktet være grunnleggende kritisk til nyklassiske økonomer og deres modeller – fordi de bygger på en statisk teori som skal gripe et veldig dynamisk fenomen – kapitalismens teknologiske utvikling.

Med sin ideologiske ballast – perfekt konkurranse og mennesket uten framtid (*homo oeconomicus*) – er det veldig forutsigbart hvilke standpunkter *nyklassiske* økonomer ender opp på i klimadebatten.¹⁴ I årene rett etter Brundtland-kommisjonen var de raskt på banen og advarte mot ensidige kutt i CO₂ utslipp og «ineffektive» nasjonale kvote- og avgiftsordninger og ikke overraskende nok foreskriver nyklassikerne den samme medisinen i dag.¹⁵ Mens en for tjue år siden diskuterte – om det ut i fra de begrensede erfaringene en den gang hadde – om kvotehandling kunne virke, så kan vi i dag i mye større grad diskutere – har det virket? Og hvis ikke kvotehandling har virket, hva – om noe – har da virket? Svaret på det spørsmålet vil etter vår mening være å vise at de nyklassiske økonomenes råd var og er en viktig *negativ* faktor i den politiske kampen for å redde jorda som vil pågå de nærmeste tiårene. For som Al Gore har påpekt: «We have everything we need – say for political will, but political will is a renewable resource.»¹⁶ Det er nyklassikerne motstand mot å produsere tilstrekkelig politisk vilje ved å holde politikk utenfor modellene som gjør dem så skadelige. Fraværet av politiske faktorer går som en rød tråd gjennom deres analyser.

Dette er en kritikk av den dominerende retningen innenfor økonomifaget. Vi skal kort drøfte de dominerende økonomenes innspill til utformingen av den offentlige miljøpolitikken og vise at de – og problemene med dem – følger av den statiske teorien som er kjernen i det nyklassiske paradigmet. En teoretisk kamp mot dette er derfor en viktig del av kampen mot global oppvarming.¹⁷

«Vi må få mest mulig utslippsreduksjon for hver krone»

Da må vi ta færrest mulig dyre kutt hjemme og flest mulig billige kutt ut – alt annet betraktes som irrasjonelt, bare «etikk og moral». Eller som nyklassikerne selv uttrykker det: «Det er ikke bare lavutslippsutvalget som fokuserer på nasjonale utslipp. Ideen om at tiltak i U-land er uetisk og et forsøk på å komme seg billig unna for I-land virker å være sterkt befestet i miljøbevegelsen i de industrialiserte landene.»¹⁸ Dette poenget blir ytterligere forsterket i en leder: «Vektleggingen av global kostnadseffektivitet har kommet bedre fram i den politiske debatten i den senere tid. Men påpekningene er blitt møtt med moralsk indignasjon; mest mulig skal gjøres her hjemme, og helst skal vi merke at det svir på bensinregningen og kollektivbudsjettene. Selvpining synes som et argument i seg selv, løsrevet fra vurderingene av virkningene på jordens oppvarming. Det kan virke som vår gode samvittighet er viktigere enn klimakonsekvensene for vår etterkommere.»¹⁹

«Vi må ikke være noe foregangsland»

«Får man til en tilstrekkelig god internasjonal avtale er det vanskelig å se gode grunner til at Norge skulle gjøre noe mer enn å overholde en slik avtale». Men ikke bare det, enkelte vil «argumentere for at det er godt mulig at verden er skrudd sammen på en måte som gjør at en slik alenegang vil gjøre det *vanskeligere* å få til en dyptgripende avtale»²⁰

Nå har allerede vår markedsliberale ledestjerne, EU, vedtatt «alenegang», dvs. at de vil redusere sine utslipp uansett hva USA, Japan, Kina og India gjør. Politisk er EU hellig for elitene i Norge. Derfor må våre nyklassiske økonomer gjøre en pragmatisk tilpassning. «Det kan likevel argumenteres med at Norge bør ha egne mål som er strengere enn hva en avtale pålegger oss, særlig dersom mange andre land (herunder EU) gjør det samme.»

«Vi kan beregne kostnadene ved global oppvarming»

Et annet trekk ved nyklassisk økonomi er at den ikke kan håndtere fundamental usikkerhet. De vil ikke ta inn over seg at kostnadene ved global oppvarming kan bli praktisk talt *uendelig høye*. En meters havstigning betyr at ca. 18% av Bangladesh blir ubeboelig. Kan en på fornuftig vis beregne «nåverdien» av det? En vil finne utsagn som at det kan være fare for å «overstige katastrofale terskelverdier for selvforsterkende klimaeffekter».²¹ Men når det gjelder de politiske rådene som gis, beveger de seg alltid innenfor en «beregnet» horisont. Selv Stern-rapporten gjør det. Men våre nyklassikere er ikke fornøyd med det. De vil ha en langt høyere nedskrivning. Dvs. at «konsum» (dvs. miljø) nå er langt mer verdt en «konsum senere», dvs. for framtidige generasjoner. Den tanken at vi kan ødelegge mulighetene for konsum i framtida ligger som vanlig utenfor modellen. Radikal «føre var» politikk er det eneste rasjonelle svaret på fundamental usikkerhet.

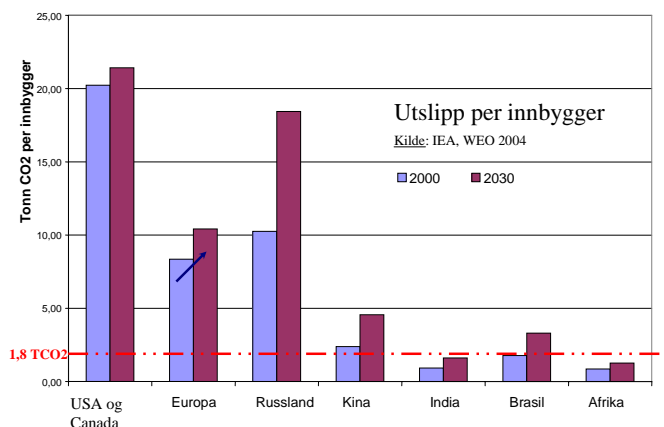
Statisk irrasjonelt – dynamisk rasjonelt

Den fundamentale årsaken til at de nyklassiske politikkanbefalingene blir feil, praktisk, politisk og moralsk er at de overser tiden i sine modeller. For når vi skal over til solenergisamfunnet, så kan vi like godt begynne å ta kuttene hjemme med en gang. Da kan vi også bli ledende på miljøteknologi – og tjene gode penger på det. Derfor er det også *dynamisk* rasjonelt å ha høyere utslippsmål enn det som en ny internasjonal avtale – Kyoto II vil innebære. Hvor mye høyere de bør være er et pragmatisk spørsmål. Hvis egen industri får så høye CO₂-avgifter at den massivt flytter utenlands, så er det et problem. Men hvis CO₂-avgiften i hovedsak stimulerer til mer effektiv drift, mindre CO₂-utslipp så er det veldig gunstig. I matematisk termer er dette et dynamisk optimeringsproblem, i motsetning til nyklassikernes *statiske* maksimeringsproblem.

Et annet viktig dynamisk poeng er de enorme forskjellene i løpende utslipp og ikke minst i samlede historiske utslipp. Figur 4 viser de årlige CO₂-utslippene pr. innbygger. De samlede historiske utslippene er enda skjevare fordelt mellom Nord og Sør.

Med den meget skjeve fordelingen av både samlede historiske – og løpende utslipp – så stiller de nyklassiske økonomene seg på «feil side».²² Det faktum at den industrialiserte verden har blitt rike – ikke minst på grunn av rikelig tilgang på fossilt brensel, diskuteres ikke. Poenget er at skal vi få landene i Sør, dvs. første rekke folk i Sør, til å gå inn for en offensiv miljøpolitikk så må vi vise vilje til å konvergere mot like store utslipp per innbygger – minst! Legger en de samlede historiske utslippene til grunn burde vi egentlig redusere enda mer.

Figur 4: Utslipp per innbygger utvalgte land og regioner

Men det avgjørende er å vise reell vilje til reduksjon. Utvikle teknologi og organisering for nullutslippssamfunnet. Vi kan ikke vente at Kina og India

skal gå foran å vise at et velferdssamfunn kan fungere med minimale utslipp og høy livskvalitet. Derfor kan det å gå foran, det å gå alene, det å ta «ekstra forpliktelser» være helt rasjonelt i et lengre (dynamisk) perspektiv.

Kan kvotehandel fungere?

Det er klart at kvotehandel kunne fungere – hvis det var meningen at det skulle fungere! Men man må ikke glemme at den statiske likevektsmodellen som viser at kvotemarkeder *i statisk likevekt* er effektive har forutsetninger som helt klart *ikke* er eller kan være oppfylt. Ikke minst at landenes og bedriftenes «budsjetter» må være gitt. Så disse statiske modellene er bare i veien for forståelsen av kvotehandel. For det er nettopp tildeling av kvoter (budsjettet) som hele debatten egentlig dreier seg om. Nøkkelleddet i kampen mot global oppvarming er nettopp fordelingen av «regningen», dvs. omstillingskostnaden. Hvis man *ikke* vil ta tak i spørsmålet om byrdefordeling, så kommer man ingen vei – og det har «verdenssamfunnet» da heller ikke gjort. Da ender det med at de herskende deler ut gratis kvoter til alle bedrifter som kanskje kan bli rammet av en økning av prisen på CO₂-utslipp. Hvis de truer med å flagge ut – flere gratiskvoter!

Hvorvidt enkeltbedrifter og bransjer virkelig ville flytte produksjonen, kan en ikke avgjøre uten å kjenne kostnadsstrukturen i bransjen godt. Men heller ikke det er nok, for hvis CO₂-kvotene i alle land blir vesentlig dyrere – og det skal de hvis en skal tro de politiske elitene – så kan en flytting vise seg å koste mer enn det smaker på en ti-femten-tjue års sikt. Politiske vilje til å innføre dyre kvoter nasjonalt, eller i EU er jo et signal om at det kanskje bare er spørsmål om tid før CO₂-kvotene blir dyre overalt. Dyre kvoter blir en politisk «motebølge». Den åpenbare løsningen på problemet ville være å innføre en global velferdsstat – en ny økonomisk verdensordning slik at folk i alle land var klar over at byrdene for de omstillingene som må til ville bli forsøkt fordelt på en rettferdig måte.

De mekanismene som finnes i Kyoto I som CDM (Clean Development Mechanism) peker overhodet ikke i den retning. Tvert i mot. Den legger opp til at de rike landene kan skaffe seg utslippstillatelser ved å investere i CO₂-reducerende teknologi. Både utviklingsland og miljøbevegelsen var skeptiske. Det var typisk nok USA som presset på for CDM og andre «fleksible mekanismer». Reduksjonen er i forhold til et hypotetisk – «hva som ville ha skjedd hvis ikke». Dermed har både de som investerer og mottaker av investeringene interesse av å ta litt i når det gjelder hvor ille det hadde blitt uten teknologiinvesteringer og hvor bra det vil bli med. De erfaringene en har med CDM til nå er vel at det er få solide prosjekter, mange tvilsomme og en god del regelrett svindel. Et klart tegn på dette var at den rødgrønne regjeringens mål om å kjøpe for 500 mill. kroner i kvoter i 2008 er blitt en fiasko.²³ Et annet viktig aspekt ved CDM er at den ser bort fra styrke-

forholdet i markedet og klasseforholdene i de fattige landene. For en kort-siktig, udemokratisk, overklasse kan godt være interessert i å selge CO₂-kvoter «billig» nå. Kvoter som folket i landet ville hatt nytte av i framtida. I stedet kan disse kvotene bidra til at omstillingen av transport- og produksjonsteknologien i rike land ikke skyter fart.

Etter vår mening bør en CO₂-avgift være venstresidas primære virkemiddel. Avgiftsinntektene tilfaller da nasjonalstaten, en stor del burde disponeres av FN for å fremme CO₂-fri utvikling. Og en god del kunne brukes til å finansiere en velferdsstat som kommer under økende press av eldrebølgen. CO₂-avgifter virker dessuten som en spore til omstilling også i krisetider. Vi ser nå at den dramatisk fallende prisen på kvoter innenfor det europeiske kvotesystemet ETS som følge av finanskrisa i praksis fører til at vi får svakere omstilling i en tid da mulighetene for å snu samfunnet i en mer bærekraftig retning egentlig skulle være svært gode. Omfavnelsen av kvoter som klimaløsning mangler også en analyse av det politiske grunnlaget for en slik løsning. Det er ingen hemmelighet at finanskapitalistene og kvotelobbyistene i Goldman Sachs og City of London forestiller seg at klimakvotemarkedet kan bli verdens største finansmarked.²⁴ Det kan kanskje være et grunnlag for refleksjon i at de rødgrønne ville – og kanskje fremdeles vil – overlate forvaltningen av tidenes største miljøproblem til et kobbelt av kupongklippere og i mange tilfelle yrkeskriminelle som nå kaster millioner ut i ledighet og elendighet. Den amerikanske klimaforskeren James Hansen har forstått dette når han i sitt brev til Barack Obama den 28. desember i fjor sier følgende:

«Cap and trade» (en alminnelig betegnelse på kvotesystem, vår anm.) skaper interessegrupper, lobbyister, og «kreative» handelsløsninger som skaper uproduktive millionærer på det offentlige regning. Publikum er lei av slik forretningsdrift. En skatt med 100% dividende (tilbakeføring av inntektene til borgerne, vår anm.) ville stimulere økonomien mens den lettet situasjonen for utsatte grupper, klimaet og vår nasjonale sikkerhet.²⁵

Det er vanskelig å tolke den positive omtale som kvotehandling får i forslaget til arbeidsprogram for SV som annet enn en ureflektert tilpasning til Stoltenbergs «kjøpe oss fri» linje og nyklassisk teori generelt. I EU har det også skjedd en dreining mot kvotekjøp i stedet for å ta kuttene nasjonalt.²⁶ Med en avgift unngår en alle kvotebørser og slipper å fø på spekulanter og kupongklippere. Ikke minst kan en gjennom demokratiske beslutninger planmessig og forutsigbart heve avgiften etter hvor høyt tempo i utslippsreduksjonene man ønsker – og som man i praksis får til. Prisutviklingen ved kvoteauksjoner er prisgitt det kapitalistiske markedets forventninger. De fleste har vel nå etter finanskrisen et litt mer nøkternt forhold til hvor genialt og forutseende det berømte markedet er i så henseende.

Gasskraftverk – politikken seier over økonomien?

Det ville sprengte rammene for denne artikkelen å gå grundig inn i kampen om gasskraft i Norge. Men dette ser virkelig ut til å være politikken seier over økonomisk fornuft – enten det er nyklassisk eller heterodoks. Satt på spissen kan en vel si at Arbeiderpartiets linje i dette spørsmålet de siste årene er logisk ut i fra en synsvinkel – å påføre SV et stort politisk nederlag. Teknisk og økonomisk er den irrasjonell. For energiøkonomisk er det best å brenne gassen på kontinentet. Som Andreas Tjernshaugen skriver i «Gasskraft. Tjue års klimakamp»: «Dagens gass- og kraftpriser gjør det vanskelig å få lønnsomhet i gasskraftprosjekter selv uten rensing og CO₂-fjerning utgjør en betydelig tilleggskostnad». Men Ap vil ha gasskraft – urensset. Derfor er det nye norske kvotesystemet innrettet slik at *eksisterende* gasskraft verk har «kvoteplikt basert på mengde forbrent gass (eller kull), uavhengig av om CO₂-innholdet fanges og lagres» i følge en annen artikkel i det samme temanummeret av Samfunnsøkonomen av Hagem og Rosendahl om «Det norske kvotesystemet». Konklusjonen er åpenbar: «Dermed gis det ingen insentiver til CO₂-håndtering i dagens kvotesystem. Mens andre typer industri «ikke får tildelt kvoter ved nyetablering», vil gasskraftverk få opp til 92% av utslippene dekket av gratis kvoter. Hagem og Rosendahl påpeker helt korrekt at «dersom et nytt gasskraftverk (før rensing) ikke er lønnsomt uten fri tildeling av kvoter, er det sannsynlig at det ikke er samfunnsøkonomisk lønnsomt. Fri tildeling av kvoter kan dermed bidra til mer investeringer i gasskraftverk enn det som er fornuftig, noe som kan hemme konkurransevilkårene for fornybar kraftproduksjon».²⁷

Denne irrasjonelle behandlingen av gasskraft, de ufattelig absurde påstandene om at «rensing fra dag én er for dyrt» er logisk ut fra en synsvinkel, nemlig å unngå at rensing i full skala blir en realitet, for som Tjernshaugen påpeker: «Når det gjelder miljøteknologi er det nemlig slik at bordet fanger: Så snart CO₂-fjerning tas i bruk ved et kraftverk, blir det vanskeligere å unngå krav om rensing for andre gasskraftprosjekter. Det blir vanskeligere å få gjennomslag for argumentet om at teknologien ikke kan regnes som tilgjengelig.» Men siden CO₂-rensing er dyrt – billig i forhold til å redde klimaet – men for dyrt for «the american way of life» – og dermed ville reise omfordelingsspørsmålene – så vegrer man seg i det lengste.

Det siste absurde moment i gasskraftsaken er at når vi nærmer oss månelanding, så begynner «alle» å finne ut at det er «for dyrt». Et illustrerende eksempel er gasskraftverket på Kårstø som åpnet i 2007. Bondevik I regjeringen gikk heller av enn å gi konsesjon til dette gasskraftverket. Stoltenberg I ga villig konsesjon og Naturkraft bygde verket. Siden gassprisen i tiden etter har vært høy og vannkraftprisen lav, har dette kraftverket nesten ikke vært i drift. Men i denne sammenheng er poenget at Arbeiderpartiet i Soria Moria forhandlingene gikk med på å rense Kårstø. I følge *Bergens Tidende på nett*:

«No i nyårshelga [2009] kom det fram opplysningar om at heile reinseprosjektet blir så dyrt at det neppe let seg realisera.» Det skal være snakk om mellom fem og ti milliarder – uten at transport- og lagringskostnader er medregnet.

Det *ville* vært viktig å se om en kunne få til CO₂-rensing – og hva kostnadene er. Ingen ting er for dyrt når det gjelder å redde klimaet, men de *dyreste* tiltakene bør sjølsagt utsettes til det meste annet er prøvd. Kanskje fører det til en økning i energiprisene som gjør CO₂-rensing lønnsomt. Men det vet man ikke før man har prøvd. Politisk er konklusjonen helt klar. Det må være rensing fra dag én, ikke i 2014. Årsaken er enkel: I politikken blir slike tidsfrister notorisk skjøvet flyttet fram i tid – etter som tida går.

Dilemmaene ved innenlandsk handlingslammelse

Den rød-grønne regjering hadde store muligheter for å gjøre Norge til et foregangsland. Men Arbeiderpartiet har etter den markedsliberale transformasjonen av partiet på slutten av åttitallet fjernet de siste rester av radikal og/eller keynesiansk kritikk av borgerlig økonomisk teori/ideologi. Nyklassisk teori er nå ensbetydende med «økonomisk teori» i politisk nøytralt entall. Stoltenberg er selv en slags nyklassiker – og dermed mer prinsippfast enn mer opportunistiske politikere på spørsmålet om at «kuttene må tas ute». Og dette dilemmaet skjerpes av at man egentlig ikke ønsker å belaste Norges sterkt forurensende industri – olje, metall, gass – med virkemidler som virkelig monner.²⁸ Med denne grunnholdningen skjer det selvfølgelig ingen ting som monner. Dette framgår klart av regjeringens egen «skryteside» på nettstedet felleskap.org hvor en skisserer strategien mot global oppvarming: «En bedre internasjonal klimaavtale er det første og viktigste elementet i klimapolitikken. Det andre elementet er at Norge må bidra til utslippsreduksjoner i utviklingsland og raskt voksende økonomier som Kina, India med flere. Det tredje elementet er at innsatsen for reduksjon av utslipp i Norge intensiveres.» Siste prioritet er å ta kuttene hjemme. At innsatsen skal «intensiveres» er et meget klart «understatement» – for utslippene har økt de siste årene. I klimaforskningsinstituttet CICEROs tidsskriftet Klima nr. 1 i 2008 finner vi en megetsigende tabell over hvordan regjeringen har tenkt å møte Kyoto-forpliktelsene, jf. tabell 1.

Forskeren som har konstruert tabell 1, påpeker at «Selv fulltids klimaforskere har problemer med å forstå nøyaktig hva regjeringen planlegger. Tolkningen av hvordan Norge skal oppfylle klimamålet for 2008-2012 er basert på det som framgår av Klimameldingen samt utkastet til nasjonal allokeringssplan for kvotesystemet (NAP) som kom i desember 2007.»²⁹ Men om desimalene kan være diskutabile så er det politiske poenget helt klart – vi skal kjøpe oss fri. For CDM (Clean Development Mechanism) er kvoter fra land uten Kyoto-forpliktelser. Kvotene er regnet som i forhold til en hypo-

tetisk «business as usual» referansebane. Blant forskere som har studerte CDM nærmere er det etter hvert bred enighet om at dette er en tvilsom mekanisme – også på kort sikt.³⁰

Tabell 1: Regjeringens plan for oppfyllelse av Kyoto: Prosent endring i CO₂-utslipp³¹

Kjøp av CDM kreditter	-9,2
Netto kjøp av kvoter fra EU	-2,0
CO ₂ opptak skog	-1,5
Bedrifiers kutt	-1,0
Andre endringer	0,7
SUM	-13,0

Det hører også med til historien at Norge ikke fikk kjøpt så mange kvoter fordi det ikke ble godkjent nok CDM kvoter. «Kvoteflause for Jens» var overskriften på en NTB-melding i Nettavisen da en halv milliard som skulle brukes til å kjøpe kvoter på 2008 budsjettet fortsatt sto ubrukt.³² Det grunnleggende dilemma er opplagt at hvis man er kritisk så blir det nesten ingen kvoter, er man mindre kritisk – så blir det nesten ingen utslippsreduksjon. Selv om alle CDM kvotene var gode – så er dette kvoter i land uten utslippsbegrensninger så effekten på totale utslipp vil sannsynligvis bli liten. Det er ingenting som hindrer landet i å sette opp «gammeldagse» kullkraftverk ved siden av et moderne, CO₂-renset kullkraftverk, eller la befolkningen i økende grad bruke privatbil til persontransport. Investering i kullkraft og motorveier kan betales med penger en tjener på å selge CDM-kvoter! Det er klart at det bare er ved «contract and converge», dvs. at reduksjon og fordeling av rett til CO₂-utslipp må gå hånd i hånd. Alle mennesker i verden får rett til å slippe ut like lite – og følgelig må de som i dag slippe ut mye mer og raskere. Derfor er det å kjøpe seg fri ingen brukbar strategi.

Klimapolitikken må bli rød for å bli grønn

Det er blitt påpekt til det kjedsommelige at vi allerede i dag har teknologi for å redusere utslippene kraftig – hvis den ble tatt i bruk. Grunnen til at det ikke skjer er åpenbar – en måtte omfordele rikdom og makt i verden for å få det til. Ikke minst måtte en erstatte internasjonal konkurranse med samarbeid, med en ny økonomisk verdensordning for å redusere utslippene på en mest mulig rasjonell måte. Vi vet at en hovedhindring for at landene i sør skal love utslippsbegrensninger i en forpliktende klimaavtale nettopp er at i-landene nekter å gi fra seg sitt teknologiske forsprang innenfor energieffektiv teknologi. Bruken av markeds mekanismer er rasjonell – når markedsvirke-middelet inngår i en politisk styrt helhetsløsning hvor støtte til forskning, utvikling, infrastruktur utbygging, standarder går hånd i hånd med mekan-

ismer og institusjoner for rettferdig fordelig av byrder og framskritt – nasjonalt og internasjonalt.

Når det gjelder hvordan byrdene skal fordeles nasjonalt, er det slett ikke sikkert at en skal vende tilbake til sosialdemokratiske metoder fra de gylne tiårene etter krigen. De kan ofte bli byråkratiske og lite effektive. Og rent ideologisk rettferdiggjør de den spontane skeivfordelingen av inntekt under kapitalismen. De kompliserte skattereglene – som bare de rike med skattejurister kan utnytte – er et eksempel. Husbankens motstand mot varmekabler i badegulv et annet. Et toprissystem på strøm hvor en gitt grense definerer «luksusforbruk» har også en tendens til å slå skeivt ut. Håndteringen av bostøtte ol. krever verdifull arbeidskraft og fører til diskusjoner om hvem som omfattes av ordningen. Enhver fast grense er urettferdig for noen. Innslagspunktet for toppskatt er enda et eksempel. Men det viktigste er at de mer eller mindre byråkratiske virkemidlene for å mildne den skeivfordeling av inntekt som markedet spontant også skaper en sterk tendens til å godta disse forskjellene.

Dette er derfor gode miljøpolitiske motiv for å støtte utjavnende lønns-kamp og sørge for at så mange som mulig får tilgang til høy utdanning og lignende tiltak som utjevner ulikhetene på arbeidsmarkedet. Bare ved å få til mer likhet kan tiltakene for å redusere utslipp av klimagasser bli både effektive og legitime. På samme måte vil det være små problemer med å få utviklingslandene med på omfattende tiltak om man som en del av pakka tilbyr omfattende overføringer av teknologi og kapital som private selskap og rike stater nå sitter og tviholder på.

Spørsmålet om rushtidsavgift illustrerer klart de nasjonale fordelingsproblemene. Selv om vi i dag har «skinneavgift» fordi det for en trebarns Oslo-familie som vil ta kollektivtransport for å gå på kino en onsdagskveld koster 140 kr. mens bilturen koster *maksimalt* 40 kr. Selv med litt dyr parkering er saken klar. Det er irrasjonelt å reise kollektivt. Dette rammer de inntektssvake gruppene hardest – de som ikke har (råd) til bil. Men den harde venstresida har vært helt «låst» i forhold til å gå inn for veiprising fordi det ville være en skattlegging av arbeidsfolk i forhold til status quo. Men veiprisingen i London har vært populær til tross for at den rammer skeivt! Men også fordi den rammer «riktig» – de svakeste gruppene har ikke bil! Derimot er det en klasseforskjell på veiprising (flat pris hele døgnet) og «rushtidsavgift». Den siste kan «the talking classes» med sin fleksible arbeidstid og sitt hjemmekontor unngå i langt større grad enn alle i fabrikk og butikk.

I Norge som i mange andre land er venstresidas politiske hovedutfordring ikke lenger det sosialliberale sosialdemokratiet, men høyrepopulismen. Kampen står om de delene av arbeiderklassen som ser FrP som et svar på vår tids utfordringer. Da må en tenke nytt på mange områder som dreier seg om den grunnleggende fordelingen i samfunnet. Høyrepopulismen blomstrer nettopp når en ikke kobler det å innføre miljømessige fornuftige virkemidler

som bensinavgifter med *sterke* fordelingsmekanismer. Forenkling av skattesystemet og velferdsstatens byråkrati blir mye lettere å forene med en radikal venstresidepolitikk om man har institusjoner som samtidig kan løse de grunnleggende fordelingsproblemene. På miljøområdet må venstresiden våge å gå i spissen for veiprising, rushtidsavgift, bruke markedet og ikke falle for fristelsen til å falle tilbake på upraktisk forbudspolitik.

Når forslaget til SVs arbeidsprogram foreslår forbud mot salg av biler som utelukkende kan gå på fossile drivstoff seinest fra 2015, så vil det lett bekrefte folks oppfatning av SV og venstresida som upraktiske forbudspolitikere. Markedet for el- og hybridbiler kan styrkes gjennom dramatisk økt vrakpant, gjennom økende skattelegging av CO₂-utslipp og gjennom utviklingstiltak som kan gjøre slike transportformer både energieffektive og brukervennlige. Markeder må skapes og styres for på sikt kanskje å kunne oppheves, men de kan ikke forbys. Markedet er en sosial institusjon som tilsvarer en bestemt epoke i menneskehetens historie som kampen mot global oppvarming krever at vi kommer ut av. Men alt til sin tid.

NOTER

- 1) Men det kan skyldes at «catastrophic» and «run-away» scenarier av *politiske* årsaker vært utelukket i den konsensusbaserte prosessen som Klimapanelet er basert på.
- 2) Jfr. *The Guardian* 1. september 2008: <http://www.guardian.co.uk/science/2008/sep/01/sea.level.rise>
- 3) fr. *The Independent* 23. september 2008: <http://www.independent.co.uk/environment/climate-change/exclusive-the-methane-time-bomb-938932.html>
- 4) <http://www.information.dk/177295>
- 5) Se <http://www.gtp89.dial.pipex.com/spm.pdf>, for sammendraget av Klimapanelets arbeidsgruppe om virkningene for natur og mennesker.
- 6) Se f.eks. *ScienceDaily*. <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/10/071017102133.htm>, «Acid Oceans From Carbon Dioxide Will Endanger One Third Of Marine Life, Scientists Predict.» ARC Centre of Excellence in Coral Reef Studies (2007, October 19)
- 7) http://www.youtube.com/watch?v=Z3oMf_WnaA8
- 8) Kilde: Knut Alfsen, Cicero, *ibid*.
- 9) Kilde: Knut Alfsen, Cicero, foredrag på Global Migrants against Climate, Oslo desember 2008.
- 10) http://www.esrl.noaa.gov/gmd/ccgg/trends/co2_data_mlo.html
- 11) IKT har gjort lagring og spredning av digital informasjon så billig (gratis) at markedet ikke lenger fungerer godt som fordelingsmekanisme, noe eksplosjonen i nedlastet informasjon, musikk og film viser.
- 12) Flertallet i redaksjonskomiteen på SVs landsmøte var ikke begeistret for tanken om et klimaforlik – som ville låse klimapolitikken for lang tid framover med et alt for lavt ambisjonsnivå, før klimakampen hadde kommet ordentlig i gang. Men ordet klimaforlik «måtte med» fikk komiteen beskjed om. I ettertid fram-

stilles vedtaket på landsmøtet som om det ga full støtte til det klimaforliket som senere ble forhandlet frem. Det er en tilsnikelse.

- 13) Karbonnøytral vil si at utslipp fra norsk territorium oppveies av utslippsreduksjoner i andre land ved kvotekjøp, utslippsreducerende investeringer ol.
- 14) Ikke alle økonomer – forfatteren er selv økonom. De såkalt heterodokse retningene innen økonomifaget er ikke tilhengere av statiske likevektsmodeller.
- 15) Denne første reaksjonen fra de nyklassiske økonomene drøftet Ekeland i *Vardøger* 21, 1992 i artikkelen «Økonomers svar på klimaproblemene: Kjøp og salg av utslippskvoter».
- 16) Jfr. http://www.clipsyndicate.com/publish/video/469371/al_gore_political_will_is_a_renewable_resource
- 17) Et viktig nyklassisk miljø er ECON, jfr. Yngve Nilsen, «ECON som aktør i norsk klimapolitikk på 1990-tallet», *Økonomisk Forum*, 7-2002. Jens Stoltenberg var styreleder i ECON i 1992-1993, likeledes Rune Bjerke og Jonas Gahr Støre.
- 18) Bruvoll, Bye og Greaker «Lavutslippsutvalget: no limits to growth», *Økonomisk Forum* 2-2007.
- 19) *Samfunnsøkonomen* 5-2007
- 20) Bjart Holtsmark, «Internasjonalt klimasamarbeid: Hvorfor skjer det så lite?», *Samfunnsøkonomen*, nr.5, 2007.
- 21) Bruvoll, Bye og Greaker, *Økonomisk Forum*, nr. 2, 2007, s. 12.
- 22) En kan lage tradisjonelle modeller som gir «motsatte konklusjoner» dvs. a) at ensidige reduksjoner i rike land gir egoistiske motiver for reduksjoner i fattige land, b) at like kutt kan være effektive og c) at kvotehandel er ufordelaktig samtidig som globale utslipp øker. Se for eksempel: Brian R. Copeland og M. Scott Taylor, «Free trade and global warming: a trade theory view of the Kyoto protocol», *Journal of Environmental Economics and Management*, årg. 49, nr. 2, mars 2005, s. 205-234.
- 23) <http://arkiv.nettavisen.no/Nyhet/337056/Kvoteflause+for+Jens.html>
- 24) Se the Times' nettside 30. november 2008: «The fool's gold of carbon trading»: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/environment/article5257602.ece>
- 25) The Guardians nettside. <http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/01/letter-to-barack-obama>
- 26) Jfr. Dag Seierstad, «Som i Norge så og i EU», *Klassekampen*, 27.12.2008
- 27) De endringene som er gjort i kvotesystemet siden artikkelen ble skrevet har ikke forandret hovedtrekkene i dette systemet, selv om de irrasjonelle effektene muligens er noe redusert. Det kompliserte regelverket som kvotetildelingen gir opphav til er i seg selv et veldig godt argument for en CO₂-avgift.
- 28) For eksempel den moderate CO₂-avgiften som ble innført i 1991 reduserte de norske utslippene med en tredjedel i forhold til hva de ellers ville ha vært i følge Kallebekken i *Klima* 1-2008, «Slik skal Norge oppfylle klimamålene»
- 29) Kallebekken i *Klima*, nr. 1, 2008.
- 30) Jfr. for eksempel SSB-forsker Cathrine Hagem, i *Teknisk Ukeblad*, januar 2008, <http://www.tu.no/natur/article132803.ece>
- 31) Kilde: Tidskriftet *Klima*, nr. 1, 2008.
- 32) <http://www.nettavisen.no/innenriks/politikk/article2437689.ece> (NTB)